

INTERVJU

Šef kancelarije Svjetske banke u Crnoj Gori, Jan Piter Olters, smatra da mjere CBCG o ograničenju rasta kredita nijesu drastične

Rast prebrz, mora se malo prikočiti

Mjere Centralne banke da ograniči kreditni rast ni u kom slučaju nijesu drastične - ocijenio je u intervjuu za Republiku Jan Piter Olters, šef kancelarije Svjetske banke u Crnoj Gori.

Olters smatra da je iz makroekonomskih razloga dobro što će se usporiti kreditni rast i zahtijevati od banaka da imaju raspoloživu likvidnost u onim situacijama, u kojima njihovi krediti možda ne bi bili tako sigurni, kao što banke trenutno misle da jesu.

On je kazao i da je predloženi crnogorski Zakon o bankama važan korak, dobro tempiran i ispravno usmjeren, a vezano za prigrvove o narastajućoj ulozi CBCG, kazao je da ekonomija u značajnoj mjeri ostvaruje korist od centralnih banaka koje su zaštićene

Zeljka Radulović

Mjere Centralne banke, kojima je ograničen kreditni rast, naišle su na jasno suprotstavljanje nekoliko banaka. Koje je Vaše mišljenje, da li su po Vama, te mjere bile opravdane?

- Uloga Centralne banke je vrlo različita od uloge privatnih banaka i njihovi ciljevi nijesu uvijek nužno podudarni. Centralna banka treba da garantuje pouzdanost bankarskog sistema i zaštiti prava depozitara. Zato nije začuđujuće, već je upravo dobrodošlo da Centralna banka trenutno donosi mjere za ublažavanje rasta kredita privatnom sektoru, i nastoji da unaprijedi pouzdanost banaka u Crnoj Gori. Uz godišnji rast kredita datih privatnom sektoru od

oko 190 odsto, iznos odobrenih kredita u Crnoj Gori rasteo je daleko brže nego bilo gdje u svijetu - i to i pored već relativno visokog stepena finansijskog posredovanja, koje je uporedivo sa rastom u zemljama koje imaju veće iznose BDP po stanovniku i dužu tradiciju modernog bankarstva. Pojednostavljeno - profitabilnost banaka je funkcija razlike u aktivnim i pasivnim interesnim stopama, u uslovima kad banke moraju sve više da se oslanjaju na vlastita pozajmljivanja, a da bi omogućile postojeće stope rasta kredita privatnom sektoru - bez obzira na kvalitet njihovih portfolija. U tom kontekstu, Centralna banka je u stvari uradila četiri stvari. Suzila je definicije prudenčijalnih indikatora, proširila osnovicu za obaveznu rezervu, definisala koeficijente solventnosti kao funkciju stopa bančinog godišnjeg kreditnog rasta i ograničila kreditni rast u odnosu na stanje iznosa već postojećih kredita. Ovo će usporiti kreditni rast (što je dobro iz makroekonomskih razloga) i zahtijevati od banaka da imaju raspoloživu likvidnost u onim situacijama, u kojima njihovi krediti možda ne bi bili tako sigurni, kao što banke trenutno misle da jesu. To je dobro i najiskrenije rečeno, mjere ni u kojem slučaju nijesu drastične. Stope kreditnog rasta od oko 40 odsto, koje ove mjere uvode za 2008. godinu, svakako će uspjeti da „uliju“ značajnu likvidnost u rastuću ekonomiju.

Dosta se diskutuje o predloženom Zakonu o bankama. Kako gledate na neke

Jan Piter Olters

odredbe, koje definišu narastajuću ulogu Centralne banke u definisanju i sprovođenju bankarskog zakonodavstva?

- Vrlo detaljna ekonomska istraživanja su pokazala da, na koncu, ekonomija u značajnoj mjeri ostvaruje korist od centralnih banaka koje su zaštićene (zakonom) od nepovoljnih uticaja političkih procesa, odnosno od centralnih banaka kojima je data samostalnost u obezbjeđivanju stabilne kupovne moći domaće valute. Uloga centralne banke je da sprovedi mjere čiji je cilj obezbjeđenje cjenovne stabilnosti i povje-

renja u finansijski i bankarski sistem. Centralne banke je važno osposobiti instrumentima neophodnim za postizanje uspjeha u ispunjavanju njenih zadataka. Novi crnogorski Zakon o bankama je jedan važan korak, dobro tempiran i ispravno usmjeren.

Veliki spoljnotrgovinski deficit je konstantan slučaj u Crnoj Gori, i omedavno se svake godine povećava. Kako gledate na to, i šta biste predložili crnogorskoj Vladi, ne bi li se taj problem unajio?

- Imajući u vidu da je Crna Gora eurizovana, veliki trgovinski deficit ne može izazvati ekonomske krize, kao što bi mogao u zemljama sa fiksnim deviznim režimom, ili pak uvoz inflacije po osnovu depresiranog deviznog kursa, kao što je slučaj kod zemalja sa fleksibilnim deviznim kursom.

Crna Gora uvozi više nego što izvozi, jer je novac raspoloživ iz drugih izvora, uključujući usluge (turizam) i kapitalni račun (na primjer od prodaje nekretnina). Ako bi, iz bilo kojih razloga, taj priliv kapitala prestao preko noći, rezultat bi bio korespondentno smanjenje uvoza, sa negativnim uticajem na stope rasta i poreske prihode, ali bez izazivanja bure na finansijskom tržištu. Dobre politike mogu pomoći u smanjenju trgovinskog deficita, ali ne postoji jedna specifična politika da se to postigne.

Prvo, Vlada može pomoći

Stranci kupuju zemlju u EU, pa ima reciprociteta

Dosta kontroverzi vezano je i za Predlog zakona o svojinsko-pravnim odnosima, političari raspravljaju o tome da li strancima treba dozvoliti da kupuju crnogorske nekretnine i da ih registruju u katastru. Kakva je uobičajena evropska praksa, i šta je po Vama najbolje rješenje?

- S obzirom na to kako ja razumijem zakon, značajnih promjena u odnosu na sadašnju situaciju neće biti. Stranci su kupovali nekretnine prošlih godina u velikoj mjeri, a zakon samo formalizuje ono što se već i tako događa. Uz svega nekoliko izuzetaka - a ja znam samo za jedan - sadašnje članice EU dozvoljavaju strancima da kupuju zemlju, implicirajući pri tome da zakon uvodi reciprocit u ove odnose.

da se obezbijedi poslovna klima koja je podsticajna za razvoj konkurentnosti sektora malih i srednjih preduzeća, a pomogla bi im da uspješno i profitabilno konkurišu na stranim tržištima. To podrazumijeva elemente javne infrastrukture i snabdijevanje energijom, dobre poreske...

Takva mješavina politika uključuje i politike koje imaju za cilj da obezbijede materijalizovanje priliva od turizma - tako što će se zaštititi oni elementi crnogorske turizma, koji obezbjeđuju da stranci svoja ljeta ovdje provede s užitkom.

Uz zaštitu okoline, obezbjeđivanje efikasnog upravljanja otpadnim vodama i čvrstim otpadom, i brigu o kulturnom blagu i draguljima crnogorske arhitekture, sve ove politike su sastavni dio uspješnog političkog miksa. On pomaže pružavanje perioda visokih i održivih stopa ekonomskog rasta, a podržava i sposobnost da se uvoz finansira preko onih iznosa koja bi crnogorska preduzeća mogla obezbijediti njihovim izvozom.

Crna Gora je počela da primjenjuje pripremni Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju sa EU. Gdje vidite najveće izazove koji mogu da se jave, i gdje je, po Vama, najveća korist od primjene Sporazuma?

- Proces EU integracija zahtijeva mješavinu reformskih obaveza, strpljenja i posvećenosti - međutim, uvijek je lako biti po strani, i biti u iskušenju nad onim što nudi taktičke dobrotke. Uskoro su izbori, a to izgleda da teži skraćivanju horizonta donosilaca političkih odluka. Tu je i regionalna komponenta koju je u ovom trenut-

ku teško ocijeniti imajući u vidu izazove.

Postoji konstantni konflikt između „dobrih politika“ i „dobre ekonomije“, što znači da postoji konstantna potreba da se kod birača kreira potreba za prihvatanjem neophodnih reformi, koje je teško objasniti i tipično lako zloupotrebiti jednostavnim, populističkim argumentima. Međutim, reformski proces koji implicira obavezivanje Vlade u sporazumima, nije „test“ za dokazivanje posvećenosti, to je proces u koji bilo koja zemlja mora da se uključi da bi bila u stanju da ostvari korist od globalizacije i mogućnosti koje nudi globalno tržište.

Da bi se uspjelo, EU i ostali partneri, uključujući Svjetsku banku, nude podršku, finansijsku i tehničku, ne samo u namjeri da zemlju učine sposobnom da ostvari ono što je obećala, već i da napreduje u zatvaranju prihodnog jaza u odnosu na članice EU.

Trenutni proces zato nudi značajan potencijal za uspješno prilagođavanje ekonomskim izazovima koje uzrokuje globalizacija, uz smanjivanje razlike kod prihoda, koja još postoji između Crne Gore i zemalja EU.

S obzirom na to kako ja razumijem zakon, značajnih promjena u odnosu na sadašnju situaciju neće biti.

Stranci su kupovali nekretnine prošlih godina u velikoj mjeri, a zakon samo formalizuje ono što se već i tako događa. Uz svega nekoliko izuzetaka - a ja znam samo za jedan - sadašnje članice EU dozvoljavaju strancima da kupuju zemlju, implicirajući pri tome da zakon uvodi reciprocit u ove odnose.

Komisioni poslovi ipak utiču na kreditni rast

Pojedini bankari tvrde da će strane banke koje rade u Crnoj Gori moći da izbjegnu kontrolne mjere CBCG, dok budu sprovođile komisione poslove, i da se neće pratiti iznos zajmova pod komisioinim uslovima. Postoji li takva opasnost, i šta je rješenje da se to spriječi?

- To je dobro pitanje i na njega postoji nekoliko nivoa odgovora.

Prvo, Crna Gora nije jedina zemlja čija centralna banka sprovodi kontrolu i superviziju, pa su tako i inostrane banke, majke domaćih finansijskih in-

stitucija pokrivenne kontrolom, supervizijom i prudenčijalnim koeficijentima - i oni se primjenjuju, i definišu rizici - od strane centralnih banaka zemalja u kojima su majke banke rezidenti.

U tom smislu, čak i ako se bude odvijao pomenuti tip komisioinih poslova, rizik nemogućnosti plaćanja će snositi direktno banka - majka, prije nego banka ćerka koja posluje u Crnoj Gori.

Sa aspekta domaćeg rizika to nije od velike važnosti.

Međutim, posmatrajući

sa pozicije makroekonomiste potrebu za kontrolisanjem likvidnosti tokom perioda rasta ekonomije, ovo uvodi problem da se na efektivne stope kreditnog rasta ne može uticati onoliko efikasno koliko bi se željelo.

Set mjera Centralne banke vidim kao instrument za limitiranje rasta kredita privatnom sektoru, ali istovremeno i kao signal da je Centralna banka spremna da uvede dodatne mjere, ako banke ne budu prilagodile svoje poslovanje na način koji predviđen ovim mjerama.